

JULISTEMETSÄSTÄJÄN TUNNUSTUKSET

Magnus Londen

käännös ruotsista: Jaana Palanterä

Kuva: Nico Bäckström

Magnus Londen

Kirjailija ja toimittaja

Suomen Journalistiliiton palkitsema Vuoden Freelancer 2005

Eftersnack-talkshown vetäjä vuodesta 2005. Radio Vega ja FST5, Yle.

Saksankielisen NORR-lehden Suomen toimittaja

www.magnuslonden.net

Katsokaa! Tuolla hän on. Ihastuttava kolmikymmenluvun leidi, joka istuu ulkoilmaravintolassa maailmannaisen glamouria huokuen. Hänellä on ampieisvyötärö ja ylväs ryhti. Pöydällä kukkia, jossa kukkivat niittykukat. Nelosen raitiovaunu kolistelee ohitse.

Mutta mitä hän oikein juo? Olemmehan Suomessa, joten lasissa täytyy olla vettä, maitoa tai ehkä kahvia?

Ei. Hattu päässä hän katselee Helsingin keskustaa, keskellä kirkasta päivää ja kohottaa itselleen... samppanjamaljan. Miten chic joku voikaan olla?

Aina kun näen hänet, olen täysin typerytynyt. Aivan sydänjuuriani myöten vaikuttanut hänen eleganteista manereistaan, hänen kosmopoliittisesta ulkonäöstään – ja pakko tunnustaa – hänen täydellisestä tavoittamattomuudestaan.

Näin hänet ensi kerran antikvariaatin näyteikkunassa. Hän riippui siellä aivan yksin, lähes unohdettuna. Jähmetyin, seisoin siinä hölmönä tuijottamassa.

Tajusin toki oitis, mitä minun olisi tehtävä.

Minun olisi ilmaistava ihailuni hänelle. Sen tulisi myös tapahtua tavalla, joka tekisi vaikutuksen häneen. Hän sekä saisi kirjan että päätyisi kirjaan.

Totta, hän ja hänen maailmansa ovat kenties hie-man kuvitteellisia, mutta tärkeintä on tunnustaa, että me kaikki rakastamme unelmia. Minun Helsingissäni voisi kesälämmössä ulkoilmaravintoloiden kukilla koristelluissa pöydissä mieluusti juoda useammin samppanjaa runsaasti maailmaa nähneiden seurassa, taustalla vihreä raitiovaunu.

Tarkastelin häntä siis huolellisesti. Aloin epäillä, ettei hän voinut olla yksin. Ei hän ole mitenkään voinut varttua ilman seuraa.

Kyselin kaikkialta. Kuulostelin ympäristöäni. Kuka hän on? Mistä hän on kotoisin? Missä hänen ystävänsä ovat? Missä aiemmat sukupolvet ovat? Missä ovat hänen lapsensa? Serkkunsa?

Aarteita etsimässä

Tämä kohtaaminen tapahtui kuusi-seitsemän vuotta sitten. Aika kului. Jokaiseen kysymykseen löytyi vastaus, mutta samalla kysymys tuotti kolme uutta kysymystä, kolme uutta johtolankaa, kolme uutta vihjettä. Aivan liian myöhään huomasin, mitä oli tapahtunut. Olin vajonnut suohon. Ajatus hänen ja hänen ystäviensä jäljille pääsemisestä riivasi mi-nua niin, että hylkäsin normaalin elämäni.

Minusta oli tullut julisteiden metsästäjä.

Etsin julisteita ja tarinoita niiden takaa. Metsäs-tin matkailukertomuksia; sitä, mistä kaikki alkoi, ja miten Suomesta tuli ulkomaalaisten keskuudessa varteenotettava matkakohde.

Halusin tietää, ketkä oikeastaan saivat heidät matkustamaan tänne, ja miten heidät houkuteltiin maahamme.

Lapsena keräsin tulitikkurasioita, ja tarkoitukse-ni oli päästä Guinnessin ennätystenkirjaan. Somis-tin kaikki huoneeni seinät tulitikkurasioiden kansil-la, joita oli yli kaksituhatta. Kadonneiden aarteiden etsiminen tuntui siis minusta täysin normaalilta, ja halusinkin lyhyesti ja ytimekkäästi sanottuna löytää ”kaikki” Suomen matkailujulisteet.

Kaikki tietävät, millä kiihkolla ja määrätietoisuu-della lapset heittäytyvät johonkin tiettyyn asiaan. Muututaan yhden asian ihmisiksi, monomaaneiksi. Itse sitä puuhaansa kuitenkin rakastaa, täysillä.

Juuri sellainen minusta tuli. Halusin jokaikisen julisteen!

Ensin halusin kuitenkin tietää, miten ylipäättään oli mahdollista, että Suomeen tuli ulkomaisia turis-teja siihen aikaan. Nyt kerron suurin piirtein, mitä sain selville:

Varhaiset pioneirit

Kaikki alkoi Helsingin Seurahuoneelta. Oli maa-liskuinen torstai-ilta, ja kello oli seitsemän. Eräiden hienojen miesten seurue oli kutsuttu koolle sano-malehti-ilmoitusten avulla, mutta kyse ei suinkaan ollut mistä tahansa kokouksesta. Ei, herrat olivat koolla perustamassa Suomen Matkailijayhdistystä Ruotsin mallin mukaan. Vuosi oli 1887, ja perustel-usti voidaan todeta, että juuri se hetki oli turismin lähtölaukaus. Miellyttävä vapaa-ajanmatkailu Suo-messa ja Suomeen alkoi.

Kaikkialle suuriruhtinaskuntaan perustettiin haaraosastoja, joilla kaikilla oli sama tavoite: niin suomalaisten kuin ulkomaalaistenkin tulisi oppia tuntemaan maamme ja sen kansa. Matkustakaa

maassamme, tavatkaa savolaisia, lappalaisia, hä-mäläisiä, karjalaisia, ahvenanmaalaisia, uusmaalaisia ja pohjanmaalaisia – meidän kansaamme, mei-dän Suomeamme!

Matkailijayhdistyksen jäsenten mielestä kyse oli hyvin paljon muustakin kuin pelkästään sattuman-varaisesta huvimatkailusta. Turistina oleminen on suuri kunnia ja velvollisuus – patriottinen kutsu-mus. Olkaamme siis kaikki turisteja. Vastaherän-neen kansakunnan parhaaksi!

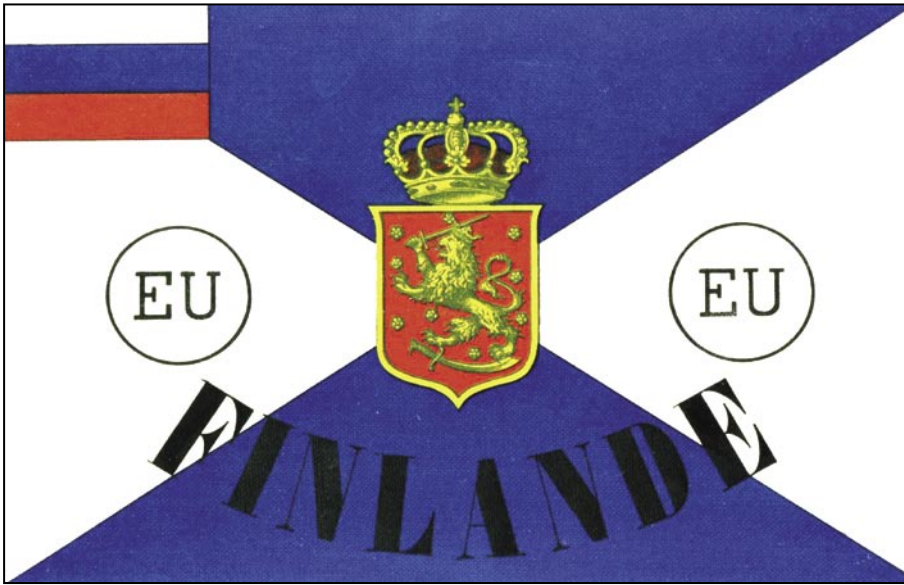
Vai alkoiko kaikki oikeastaan silloin, kun Axel Gallén (sittemmin Akseli Gallen-Kallela) vuonna 1893 piirsi ensimmäisen suomalaisen matkailuju-listeen? Ehkä Gallénin juliste on kolmikymmenlu-kulaisen leidin kantaisä. Hän nimittäin teki mainos-julisteen kuohuvasta Imatrankoskesta, suomalaisen luontoturismin äidistä, joka houkuttelee turisteja puoleensa lähes kaikkialta maailmasta. Julisteella on vain harvoja yhteisiä piirteitä minut lumonneen leidin kanssa, mutta minunlaiseni julisteiden met-sästäjän se kuitenkin vie mennessään.

Vai onko kaiken alku se, kun Karl Emil Ståhlbergin yritys Atelier Apollo valmisti Suomen ensimmäisen matkailuelokuvan Berliinin vuoden 1911 matkai-lumessuille? Elokuvasa, jonka tarkoitus oli lyödä saksalaiset ällikällä, oli muun muassa seuraavat lyhyet ja väpättävät filminpätkät: ”Industriestadt Tammerfors”, ”Insel Punkaharju” sekä ”Teerböte in Kajana”. Sopivasti messujen kynnyksellä painettiin runsaasti julisteita ja muuta mainosmateriaalia si-sältävää aineistoa. Siitä lähtien matkailupropagan-daa käytettiin vakuuttamaan ulkomaalaiset maam-me erinomaisuudesta.

Vai alkoiko kaikki toden teolla vasta myöhemmin, vuonna 1926, jolloin Suomen ensimmäinen ulko-mainen matkailukonttori perustettiin? Tukholman Suomi-toimistolla oli merkittävä rooli ruotsalaisten ja muiden pohjoismaalaisten turistien saamisessa Suomeen. Eikä se turistiryhmä ollut todellakaan pieni, sillä kolme neljästä ulkomaisesta turistista oli pohjoismaalaisia vielä pitkälti 1950-luvulle asti.

Vai pääsikö kaikki todella vauhtiin silloin, kun Suomen-Matkat ry. perustettiin vuonna 1930? Yh-distyksen tehtävänä oli levittää Suomen matkai-lupropagandaa kotimaan lisäksi ennen kaikkea Pohjoismaihin, Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin. Se painattikin jo 1930-luvulla tuhansittain julisteita ja esitevihkosia kolmellatoista eri kielellä.

Vai pitäisikö meidän kuitenkin taas mennä hive-nen ajassa taaksepäin? Ehkäpä kaikista ihmisistä juuri minun isänisänisäni Hjalmar Londen sai asi-

Suomi käytti tätä Hjalmar Londenin tilaamaa symbolia Pariisin maailmannäyttelyssä vuonna 1889. Ensimmäistä kertaa Suomea markkinoitiin ulkomailla erillisenä matkakohteena. Venäjän lippu on kylläkin mukana ylänurkassa, mutta Londenin "liikemerkki" viestii selvästi, että Suomi on erillinen maa, joka kulkee omaa tietään. Kirjaimet EU viittaavat maailmannäyttelyyn (Exposition Universelle) eivätkä siis ennusta suuriruhtinaskunnan poliittista tulevaisuutta.

oihin vauhtia? Kun Pariisin maailmannäyttely vuonna 1889 lähestyi, Suomi halusi olla mukana. Nyt Suomea nimenomaan turistimaana nostettiin esiin ensi kerran. Rahankeräysten ja lehdissä julkaistujen vetoomusten avulla teollisuus, turismin puolesta puhujat ja kulttuurielämän edustajat koettivat saada kaikki mahdolliset voimat liikkeelle paviljongin aikaansaamiseksi. Mutta kuten Kerstin Smeds osoittaa aiheesta koskevassa tohtorinväitöskirjassaan vuodelta 1996, aloitteentekijä

Hjalmar Londen oli kuitenkin viime kädessä se henkilö, joka melkein yksin järjesti Suomen osallistumisen näyttelyyn, mikä oli "lähes epäinhimillinen työtaakka".

Mutta suku on pahin. Riitapukari Hjalmarilla oli huonot suhteet moniin Suomen vallanpitäjiin. Mies oli selvästi yhtä surkea ekonomi kuin diplomaattikin, mikä johti siihen, että projektin loppuvaiheessa hän sai maksaa suuria summia omasta pussistaan saadakseen vietyä sen loppuun. Suvussa sanotaan, että velat seurasivat häntä koko hänen loppuelämänsä ajan.

Ainakin tarinan mukaan Ranskan presidentti Sadi Carlot teki Suomen palkitun paviljongin avajaisissa jotain, joka varmasti lämmitti Hjalmarin ja kaikkien muiden suomalaisten mieliä kotimaassa, joka saattoi yhä vain haaveilla itsenäisyydestä. Kun presidentti astui paviljonkiin, ihmiset huusivat, kuten tapoihin kuului: "Vive la République!". Carnot vastasi huutoihin välittömästi: "Vive la Finlande!"

Ehkä on kuitenkin turhaa nostaa esiin yksittäisiä tapahtumia, yhdistyksiä tai ihmisiä. Ehkä olisi järkevämpää olettaa, että ilmoilla oli voimakas yleinen halu saada Suomi ulkomaisten matkailijoiden maailmankartalle.

Siinä missä valtio- ja liikemiehet kenties katsoivat matkailua kansantaloudellisesta näkökulmasta, on lukemattomien energisten turisti-idealisten joukossa täytynyt olla olemassa toinenkin liikkeellepaveva voima, joka mahdollisti kaiken.

Jo 1800-luvun puolivälistä alkaen ulkomaiset matkailijat olivat julkaisseet villejä ja usein synkkiä

matkakertomuksia karusta, kylmästä ja ankeasta Suomesta. Se nakersi itsetuntoa. Yleisen kansallisen heräämisen seurauksena suomalaiset olivat saaneet tarpeekseen. Pieni tuntematon pohjoinen kansakunta kaipasi tunnustusta. Se halusi tulla nähdyksi. Se halusi kunnioitusta, ja ennen kaikkea se halusi olla osa sivistynyttä Eurooppaa.

Ehkäpä juuri se oli kaiken alku?

Tunnetko oman maasi?

Nyt minulla siis oli erilaisia teorioita siitä, miten kaikki alkoi, ja lisäksi monia muita teorioita varastossa. Mutta millaisella kirjalla leidiä ja hänen ystäviään oikeastaan voisi kunnioittaa?

Kenties kirjalla, joka kertoisi osan suomalaisesta matkailuhistoriasta ja jossa julistetaide, vanhat matkakertomukset, klassiset matkakohteet ja unohdetut Suomi-intoilijat nostettaisiin esiin.

Taustalla oli myös toinen ajatus, siis sokean intohimon lisäksi. Olen matkustanut suhteellisen paljon, usein melko kauaskin. Mutta jossain vaiheessa minua alkoi puhutella vanha mainoslause: "Tunne maasi!"

Tunne maasi.

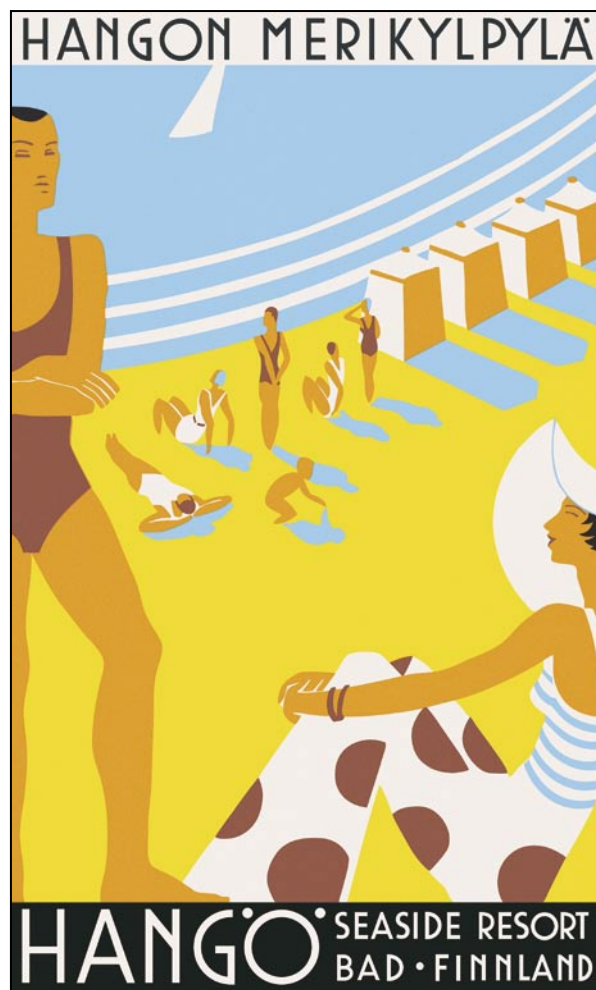
Kuinka monet meistä tuntevat oman kotimaansa, siis todella tuntevat?

Minulle Suomi ei ollut lainkaan tuntematon matkakohde, mutta hämmästyin kuitenkin, kun tajusin, miten vähän siitä tiesin. Huomasin, että matkailu-mainokset ja laadukkaat matkalehdet toitottavat, että on lähdeittävä pois, kauas pois ja mieluiten vieläkin kauemmas.

On aivan selvää, että toisinaan haluamme matkustaa pois, se on vain luonnollista. Mutta täytyykö sanan "pois" aina merkitä kauas pois, myös kilometreissä mitattuna? Miten voi olla mahdollista, että monet tuntevat Thaimaan rannat paremmin kuin Kallaveden? Miten on mahdollista, että saarihyppelemme Kreikan saaristossa, mutta emme tiedä, missä Aspö tai Jurmo sijaitsee? Miten on mahdollista, että seikkailijat uneksivat uivansa myyttisessä Baikaljärven, mutta eivät ole kastaneet edes pikkuvarvastaan Inarinjärven?

Minä en tiedä. Mutta osoittamalla, millaisilla sävelillä ulkomaalaisia on houkuteltu maahamme, saatamme vihdoinkin itsekkin tajuta, millainen aarre meillä on varastossa.

Hurmaavien ja viehättävien julisteiden rinnalla myös täysin vastakkainen puoli vanhassa suomalaisessa turismiretoriikassa kiehtoo. Nimittäin maso-

Lahden julistemuseon kokoelmista löytyi tämä aurinkoinen Hangon kesää mainostava juliste, jonka hahmot ovat niin cool kuin vain 1930-luvulta voi odottaa. Taiteilija tuntematon. Juliste on myös vastikään julkaistu kirjassa *Come to Finland. Julisteita & matkoja 1851-1965*.

kistinen suorasukaisuus.

Epäilenpä, ettei missään muualla olisi edes voitu kirjoittaa oheisella tavalla omasta kansasta teoksessa, joka on suunnattu kansainvälisille turisteille, etenkin kun elettiin sodan jälkeistä vuotta 1946, jolloin maahamme olisi todella epätoivoisesti kaitu ulkomaisia turisteja:

”. . . Suomalainen on jörö, itseensä sulkeutunut ehkä, mutta luotettava, jos saavutat hänen luottamuksensa. Hän rakastaa vapauttansa, saunaansa, peltojansa ja kuuntelee mielellään hieman suruvoittoisia suomalaisia kansanlauluja. Älä anna hänelle kuitenkaan viinaa, sillä silloin hän tulee pahantapaiseksi ja ryhtyy tappelemaan. Entiseen aikaan nämä tappelut päättyivät hautajaisiin; nyt koetaan nuorukaisille opettaa nyrkkeilyn jaloa taitoa.”

Matkailun sankarit

Kirjalla on toinenkin tarkoitus.

Siitä tulisi kunnianosoitus.

Arvostan suuresti ihmisiä, jotka vastoin kaikkia ennusteita, vähistä resursseista huolimatta nousevat altavastaajan asemasta ja saavat aikaan suuria asioita.

Tuolla tavalla ajattelen niistä, jotka perustivat Matkailijayhdistyksen, Suomi-Toimiston ja Suomen-Matkat. Niin ajattelen Hjalmarista. Niin ajattelen lukemattomista suomalaisista mainospiirtäjistä, jotka tekivät parhaansa yhdistäessään taiteellisen vapauden ja toimeksiantajan tarpeet. Kukaan näistä puuhamiehistä ja -naisista ei ollut yli-ihminen, he olivat tavallisia ihmisiä tavallisine puutteineen, mutta on aivan selvää, että he uskoivat asiaansa. He uskoivat siihen, että ”synkällä” Suomella voisi olla jotain tarjottavaa matkakohteena. Juuri se tekee heistä niin suurenmoisia.

Elämää suossa

Mainitsin aiemmin, että vajosin julisteiden metsästyksen tiimellyksessä suohon. Miltä se sitten tuntui?

Se oli ihanaa. Kuvitelkaa, että tuijotatte tuijottamasta päästyänne yhtä ainoata julistetta, sitä jossa istuu keimaileva nainen; sitä, joka on ainoa johtolanka. Edessä avautuu mahdollisuuksien valtameri, sisällä epätietoisuuden syöveri. Mutta jos Hjalmar, Matkailijayhdistys ja Suomi-toimisto pystyivät siihen, niin kyllä kai julisteidenmetsästäjä nyt yhden kirjan saa aikaiseksi.

Onneksi en ollut yksin projektini kanssa. Yhdessä ystäväni ja kollegoitteni Ant Simonsin ja Joakim Enegrenin kanssa huomasimme nopeasti, että meillä oli yhteinen mielihalu: halusimme kaikki dokumentoida suomalaista julistetaitetta.

Se oli metsästyksen alkusoitto. Simonsin kanssa aloitimme - muistutimme muuten hämmästyttävän paljon kahta innokasta pojankoltiaista ensimmäisenä koulupäivänä - tietenkin Lahden julistemuseosta. Seinillä riippui siistejä teoksia, mutta todelliset aarteet löytyivät kellarista, kuten aina. Lappi, Tampere, Varkaus. . . paikkakunnat vilistivät silmiemme ohi ja tajusimme olevamme oikeilla jäljillä. Intohimo todella näkyy julisteissa! Se näkyi Hangon merikylpylän julisteessa, jossa ylväs adonis seisoo polleana hiekkarannalla, vähintään yhtä tyynen rauhallisena kuin samppanjaa siemaileva leidini. Kaikkea ympäröivät ihastuttavan iloiset ja voimakkaat kesävärät.

Minua puhutteli nostalginen mainosgrafiikka, jonka kaunistelevalle todellisuudelle on niin paljastavaa. Kiltit, viattomat unelmat Suomesta hiekkarantojen maana, muutisuuntausten edelläkävijänä. . . kyllä, ykkösmatkakohteena - kaikissa kategorioissa.

Väsytön projektiavustajamme jatkoi metsästystä lukemattomista kaupunginmuseoista. Me soitimme museoihin ja kyselimme matkailujulisteiden perään. Kyselimme tiettyssä määrin myös kuvitetun matkailuesitevihkosten kansien perään, koska monet niistä on myös painettu, tai ollut tarkoitus painaa, julisteina.

Toisinaan metsästys tuotti julistetuloksen, toisinaan ei. Metsästys jatkui maakuntamuseoissa ja -arkistoissa, merenkulkumuseoissa, Ilmailumuseossa, Postimuseossa, Rautatiemuseossa, Kansallisarkistossa, Kansalliskirjastossa, Yliopistojen kirjastoissa, yksityisissä museoissa ja monissa muissa paikoissa. Lähes joka paikassa kohtasimme innokkaita julkisten laitosten arkistosankareita. Ihmisiä, jotka rakastavat historiaa, jotka eivät halua menneisyytemme painuvan unholaan ja jotka pyyteettömästi antavat suuren henkilökohtaisen panoksensa kaivaakseen arkistohelmet esiin.

En tiedä onko edes mahdollista taipua niin syvään kumarrukseen kuin meidän olisi heidän edessään taivuttava.

Useimmiten myös heidän esimiehensä olivat myötämielisiä. Eteemme tuodut julisteiden skannaus hinnastot olivat painajaismaisia, koska olimme liikkeellä lähes omaraivoisesti. Kun sitten istuimme yhdessä alas, kävimme läpi materiaalia ja kerroimme aikeistamme, esimiehet tulivat useimmiten itse

siihen tulokseen, että aineistohan on suomalaista kulttuuriperimää, jonka on syytäkin tulla dokumentoiduksi. Koska nuo sanat tulivat esimiesten omasta suusta, he olivat yleensä myös halukkaita hieman tinkimään loppuhinnasta.

Teimme kaikkemme saadaksemme alueellista hajontaa, halusimme mukaan koko Suomen. Monista kaupungeista ja alueista ei kuitenkaan löytynyt ainuttakaan julistetta. Turismi ei ollut vuoteen 1965 mennessä vielä vakiintunut elinkeino koko Suomessa, eikä markkinointiin todellakaan vielä panostettu.

Olemme tietenkin karsineet osan julisteista, joissa teema toistuu, mutta sen lisäksi on taatusti olemassa merkittäviä julisteita, joita emme ole löytäneet. Sen asian tajuaminen todella viiltää syvältä. Suomi on suuri maa, eikä vanhojen matkailujulisteiden arkistointia ole mitenkään organisoitu. Päinvastoin julisteiden on useimmiten katsottu olevan vain päiväperhosia, joilla ei ole mitään merkitystä jälkipolville. Metsästyksen tiimellyksessä olimme yhteydessä myös yksityishenkilöihin, kuten Thure Malmbergiin, jolla on laaja merenkulkuarkisto. Tapasimme ihmisiä, jotka olivat työskennelleet matkailualalla. He kertoivat tarinoita menneistä ajoista ja etsivät vanhoja julisteita vinteiltaan. Toisinaan otimme julisteita alas suoraan olohuoneen seiniltä, mutta ilmassa oli aina kiintymystä Suomen matkailuun ja vallalla halu avokätisesti antaa omistaan, halu auttaa.

Useimmat suurista matkailuyrityksistämme tulivat myös apuun. Niiden työntekijät etsivät vanhoja aineistoja, mutta yhdelläkään yrityksistä ei ole täysin kattavaa julistearkistoa. Se oli yhtä suurta palojen sovittelua, etsimistä, vaeltelua kellarikäytävissä otsalampun valossa eväsreppu selässä.

Tukholma, Tallinna, Washington. . .

Metsästysetki ei rajoittunut edes Suomen rajojen sisäpuolelle. Tukholman Kungliga biblioteket - kansalliskirjaston ja Tallinnan Merenkulumuseon väki tarttui tarmokkaasti toimeen selvittääkseen vastaukset kyselyihimme. Pian postiluukusta alkoi putoilla cd-levyjä. Englantilaisen Hullin kaupungin merenkulumuseo tarjosi myös halukkaasti palveluitaan.

Sitten lähetimme tietenkin kollegamme Pariisiin julistejahtiin. Hän palasi mukanaan useita ainutlaatuisia aarteita Bibliothèque nationale de France - kansalliskirjastosta. Puhumattakaan ranskalaisesta

julisteiden keräilijästä Chek Homsystä, joka taikoi esiin kaksi ranskankielistä Suomijulistetta, joita ei ole nähty kotimaassa yli 60 vuoteen. Lisäksi Esseenissä sijaitsevasta julistemuseosta löytyi 1930-luvulta peräisin oleva ranskankielinen design-helmi, jonka mieluusti ottaisimme kaunistamaan olohuoneeni seinää.

Valtavasta Washington D.C.:n Library of Congress -kirjastosta löysimme vihjeiden perusteella kahdeksan ainutlaatuista Suomi-julistetta, joita ilmeisesti ei ole missään suomalaisessa arkistossa.

En milloinkaan unohda sitä päivää, jolloin sydän pamppaillen ryntäsin postiin noutamaan Washingtonista saapunutta lähetystä. Aukaisin paketin heti tiskillä, kohotin suuret diat loisteputkea vasten ja erotin terävät julistekuvat, joista pystyin lukemaan mainoslauseita kuten To Finland with me. . . Kuvituksena on iloisen lupsakka ukko, joka kiihuhtaa kaukaisuudessa siintelevää maata kohti. Olen aivan varma, että sinä hetkenä, postikonttorin loisteputken valossa, viisikymmentä vuotta luomisensa jälkeen ukko iski oikeaa silmäänsä salamannopeasti minulle ovelasti hymyillen ja kuiskasi voitonriemuisesti: I'm back!

Se oli julisteiden metsästäjän onnellisin hetki.

Ja internet. Maailma tuntuu olevan täynnä omistautuneita julistekeräilijöitä. Suomi ei ole kaikkein suosituin julisteteema, mutta Norjasta löysin Dag Suulin, jolla on upea kokoelma Suomi-julisteita. Hän piti - avuliaasti - huolen siitä että julisteet valokuvattiin, jotta ne voisi julkaista kirjassa. Lisäksi ruotsalainen keräilijä Björn Larsson skannasi anteliaasti 1930-luvun esitekansikuvakokoelmansa, ja sanfransicolainen David Levine piti kunnia-asiaanaan saada jakaa kokoelmansa muiden kanssa.

Tekijänoikeudet

Myös lain pitkät kourat halusivat olla mukana hämmentämässä soppaa. Tarkemmin sanottuna siis Tekijänoikeuslaki. Laissa sanotaan, että taideteoksille on saatava julkaisulupa, jos tekijän kuolemasta on kulunut alle 70 vuotta. Toistan: tekijän kuolemasta kulunut alle 70 vuotta.

Niiden harvojen Suomessa aiemmin tehtyjen erilaisten julisteteosten tekijät ovat ilmeisesti täysin kylmästi ohittaneet tuon "pikkuseikan" ja vain pistelleet menemään. Koska meidän projektissamme on lähes kahdeksankymmenen taiteilijan töitä, ei ollut ainoastaan juridisesti tarpeen, vaan myös kirjaan liittyvän tutkimustyön kannalta arvokasta,

Tästä kaikki alkoi. Samppanjaa siemaileva leidi kuvitteellisella terassilla jossakin nykyisen Kiasman paikkeilla. Taiteilija Jorma Suhonen (1911-87) oli aikakauden arvostuimpia mainosgraafikoita ja yksi SEK-mainostoimiston perustajista. Hän työskenteli sekä Aerolle että SMY:lle. Juliste on myös vastikään julkaistu kirjassa *Come to Finland. Julisteita & matkoja 1851-1965*.

saada yhteys taiteilijoihin tai heidän jälkipolviinsa.

Aloimme siis soitella eri paikkoihin, tutkia kirkonkirjoja, tarkastella väestökirjanpitoa, etsiä kuolinilmoituksia ja syntymäpäivähaastatteluita lehtileikearkistoista, selailla koulumatrikkeleita, lukea pölyisiä historiikkeja, tutkia kauan sitten lakautettuja aikakauslehtiä. Soittelimme, etsimme, hikoilimme. Elimme yksinkertaisesti sukututkijan arkea.

Itse en tehnyt tuota taustatyötä vaan kollegani hoitivat raskaan etsimisen. Kun sitten myöhemmin tapasin kollegani jo aiemmin mainitsemani suosta, omituisinta oli, että heidän huulillaan karehti hymy. Toisinaan hieman kireä hymy, mutta ainakin hymy oli (melkein) aina tallella. Vaa'assa painoi kilokaupalla enemmän se onni, joka syntyi, kun he saivat tavata taiteilijoita tai heidän jälkeläisiään ja kuulla ajat sitten unohdettuja anekdootteja, kuin ärtymys siitä, että joka kerta ennen oikeaa osumaa hukkaan valui vähintään tunteja, päiviä ja lukemattomia puheluita.

Kunnianhimoisena tavoitteenamme oli siis saada julkaisulupa - tilanteesta riippuen - taiteilijoilta itseltään, heidän lapsiltaan, lapsenlapsiltaan, sisarusten lapsilta, serkkujen lapsilta jne. Tai kuten eräässä tapauksessa, jossa luvan antoi, ei suinkaan taiteilijan sisarentytär, vaan lapsettoman taiteilijan kirjanpitäjän sisarentytär, joka sinänsä ei ole juridisesti hyväksyttävä luvanantaja, mutta hyvinkin osuva symboli suossa raatamisen hankaluudesta.

Julkaisulupien lisäksi halusimme tietoja myös itse taiteilijoista. Missä he asuivat? Missä he opiskelivat? Mitä muuta he tekivät matkailujulisteiden tai esitekansien lisäksi? Taiteilijasuuruudet kuten Akseli Gallen-Kallela ja Hugo Simberg sekä julistemestari Erik Bruun ovat tietenkin tunnettuja ja olivat jo saaneet omat pitkät ja oikeutetut hetkensä auringossa. Kirjan lopussa olevien esittelyiden tarkoituksena onkin kertoa enemmän heistä, jotka ovat loistavista julisteistaan huolimatta tuntemattomia suuruuksia laajalle yleisölle.

Kollegani Joakim Enegren sukelsi taiteilijoiden elämään, haastatteli monia vielä elossa olevia taiteilijoita tai puhui jo edesmenneiden taiteilijoiden lasten tai lastenlasten kanssa. Hän imuroi arkistoja metsästäessään viittauksia ja tietoja, ynnäsi yhteen yksi ja yksi. Hän sai nuoruudessa toisensa tunteet graafikot jälleen soittamaan toisilleen. Hän sai taiteilijat kaivamaan kyynelsilmin esiin vanhoja julisteitaan kellarien kätköistä. Sitten eräänä päivänä Enegren iski 25 sivua taiteilijaesittelyitä pöytään.

Hän muistutti tuossa vaiheessa tosin jonkin veran kummitusta, mutta se on naurettavan halpa hinta siitä, että käyttögraafikkomme saavat ansaitsemansa huomion.

Viimeinen arvoitus

Eräänä päivänä tajusimme sitten keränneemme satoja julisteita ja yhtä monia kansikuvia. Minulla oli kapsäkissä täydellinen Matkailijayhdistyksen vuosikirjojen kokoelma (sekin yksi intohimoistani), pinoittain vanhaa suomalaista matkakirjallisuutta ja paksuja lehtileikenippuja koko 1900-luvun ajalta.

Kukaan ei kuitenkaan halua kuulla tarinoita unettomista öistä ja loputtomasta jossittelusta. Silä tarinan pääosassa ovat julisteet ja tekstit.

Yhden asian haluan tosin vielä mainita. Mitä kolmikymmenlukulaiselle leidillemme tapahtui? Mitä julisteen originaaliversiolle tapahtui? Hänen elegantille elämälleen ”Pohjolan valkeassa kaupungissa”?

Oletin täysin kylmästi, että minun ja leidin tiet olivat eronneet, että olimme ajautuneet etäälle toisistamme.

Mutta eräänä päivänä kauan sen jälkeen, kun olin nähnyt hänet ensimmäisen kerran, isäni vihjasi leidistä puhuessamme, että hänellä on vaatekaapissaan paketoitu ja kehystetty juliste, jonka hän kauan sitten osti kalliilla hinnalla. Hän vihjasi myös, että paketti saattaisi jonakin päivänä kuulua minulle. Se ei ollut lupaus, vain pieni kiusoitteleva kommentti.

Nyt julistemetsästäjä kuljeskelee ympäriinsä ja kuluttaa asfalttia rutiininomaisessa arjessa, joka on ottamassa jälleen vallan. Hän uneksii kunniakkaita julistesaaeutuksista, hän tuntee suuren tyhjyyden ja valtavan onnen loppuun suoritettun tehtävän jälkeen.

Niin, minun on rehellisesti kerrottava, miten asiat ovat. Uneksin siitä päivästä, jolloin samppanjaa nauttiva leidi ja minä voimme istua samassa ravintolapöydässä silmätysten.

Sillä nyt minulla on kirja, jonka voin näyttää hänelle.

* * *

Magnus Londenin matkailuaiheiset kirjat:

Come to Finland. Julisteita & matkoja 1851-1965. Kirjaan on koottu vanhoja suomalaisia matkailujulisteita, siinä kuvataan myös Suomen matkailuhistoriaa. Ilmestynyt suomeksi/ruotsiksi, sekä englanniksi, saksaksi ja ranskaksi. 2007-08.

Uusintapainoksia monista *Come to Finland* -kirjan julisteista voi ostaa netistä: www.cometofinland.fi

Pietari - metropoli nurkan takana. Reportaasimuotoinen matkaopas ja -kertomus. Kirjoitettu yhdessä Anders Mårdin ja Milena Parlandin kanssa. Tammi 2003.

Etelään! Seuramatkailun syvin olemus. Valokuvat: Nico Backström. Suomentaja Ritva Lassila. Tammi 2000.

Maan ääriin. Kertomuksia Siperian matkoilta. Like Kustannus 1998.